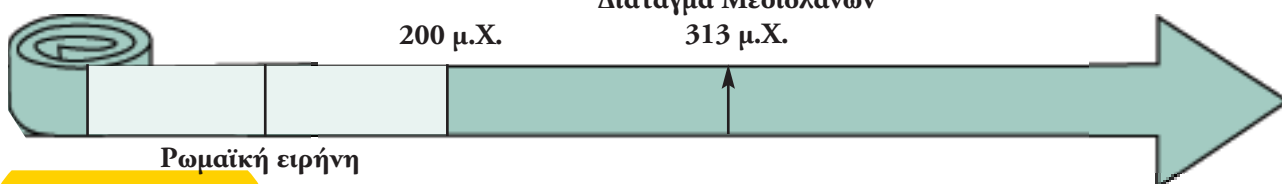

5. Μεγάλες αλλαγές στη διοίκηση της αυτοκρατορίας

Τον 3ο αιώνα μ.Χ. την αυτοκρατορία κλονίζουν εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα. Ο Διοκλητιανός εφαρμόζει την τετραρχία για τη σωτηρία της. Το διάταγμα της ανεξιθρησκίας δίνει λύση στις θρησκευτικές διαμάχες.

Γέννηση Χριστού

Η περίοδος ακμής της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας κράτησε περίπου δύο αιώνες (1ο και 2ο μ.Χ.). Από τις αρχές του 3ου αιώνα μ.Χ. όμως, τη μακρόχρονη ρωμαϊκή ειρήνη άρχισαν να κλονίζουν εσωτερικά και εξωτερικά γεγονότα, που απείλησαν ακόμη και τη διάλυση του κράτους. Συγκεκριμένα:

- Γειτονικοί λαοί, **οι Γότθοι** στον βορρά και οι **Πέρσες** στην ανατολή, παραβίαζαν τα **σύνορα**, λεηλατούσαν τις ακριτικές επαρχίες και έκλειναν τους δρόμους του εμπορίου.
- **Ο στρατός είχε γίνει παντοδύναμος**. Οι στρατιωτικές δυνάμεις, αντί να φρουρούν τα σύνορα, στασίαζαν ή συγκρούονταν μεταξύ τους και συχνά όριζαν ή καταργούσαν τους αυτοκράτορες.
- **Κάποιες ακριτικές επαρχίες της Ανατολής αποσχίστηκαν από την αυτοκρατορία και έκαναν δικά τους κράτη.**
- **Οι σκληροί διωγμοί κατά των Χριστιανών προκαλούσαν τη δυσαρέσκεια των πιστών της νέας θρησκείας για το ρωμαϊκό κράτος και έντονο διχασμό ανάμεσα σε αυτούς και τους οπαδούς των άλλων θρησκειών.**

Προβλήματα στις αρχές του 3ου αι. στην αυτοκρατορία

Ο αυτοκράτορας **Διοκλητιανός** προσπάθησε να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα με το σύστημα της **τετραρχίας**. Χώρισε δηλαδή την αυτοκρατορία σε τέσσερις μεγάλες περιφέρειες, δύο στην Ανατολή δύο στη Δύση, και όρισε για καθεμιά τον δικό της άρχοντα, με αυξημένες εξουσίες.

Τετραρχία

Το σύστημα αυτό επανέφερε ηρεμία και τάξη στο εσωτερικό του κράτους και ασφάλεια στα σύνορα από τις εχθρικές επιδρομές.

Δεν κράτησε όμως πολύ. Μετά την παραίτηση του Διοκλητιανού, οι τέσσερις **συνάρχοντες**, που αυτός είχε ορίσει, ο Κωνσταντίνος και ο Μαξέντιος στη Δύση, ο Λικίνιος και ο Γαλέριος στην Ανατολή, συγκρούστηκαν μεταξύ τους. Νικητές από τις εμφύλιες αυτές διαμάχες βγήκαν ο **Κωνσταντίνος** και ο **Λικίνιος**.

Για να δώσουν τέλος στην αναστάτωση

1. Πολλοί χριστιανοί διώχτηκαν και φυλακίστηκαν για την πίστη τους.

που είχαν προκαλέσει οι διωγμοί κατά των Χριστιανών, οι δύο **συναυτοκράτορες** υπέγραψαν στο **Μεδιόλανο** της Ιταλίας¹ το **Διάταγμα της ανεξιθρησκίας**, το 313 μ.Χ. Σύμφωνα με αυτό, κάθε πολίτης της αυτοκρατορίας μπορούσε να λατρεύει όποιον θεό θέλει. Έτσι ο δρόμος για την εξάπλωση του Χριστιανισμού άνοιξε.

Λίγα χρόνια αργότερα (324 μ.Χ.), ο Κωνσταντίνος και ο Λικίνιος συγκρούστηκαν στην Αδριανούπολη. Νικητής από αυτή την εμφύλια διαμάχη βγήκε ο Κωνσταντίνος, ο οποίος έγινε **μονοκράτορας**.

Ο Κωνσταντίνος προχώρησε σε σημαντικές αλλαγές για την καλύτερη διοίκηση της αυτοκρατορίας:

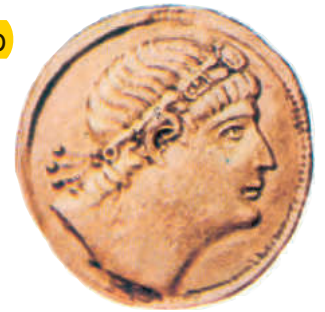
- **Αναδιοργάνωσε τον διασπασμένο από την τετραρχία στρατό.**
- **Διόρισε έπαρχους με πολλές εξουσίες στις περιφέρειες του κράτους.**
- **Οργάνωσε διπλωματικές επαφές με τους γειτονικούς λαούς.**
- **Έκοψε νέο χρυσό νόμισμα,** που κυκλοφόρησε παντού και τόνωσε την οικονομία.
- **Μετέφερε την πρωτεύουσα από τη Ρώμη στο Βυζάντιο.**

Για τις τολμηρές του αποφάσεις, οι οποίες είχαν ευεργετικά αποτελέσματα για την αυτοκρατορία, οι ιστορικοί ονόμασαν τον Κωνσταντίνο **Μέγα** και οι χριστιανοί **Άγιο** και **ισαπόστολο**.

- Ποια από τα προβλήματα της αυτοκρατορίας προσπάθησε να αντιμετωπίσει ο Κωνσταντίνος με τα διοικητικά μέτρα που πήρε;
- Το διάταγμα της ανεξιθρησκίας εξακολουθεί να είναι επίκαιρο και στην εποχή μας;

2. Τετράρχες.
(Ανάγλυφο.
Άγιος Μάρκος, Βενετία)

3. Ο Κωνσταντίνος σε νόμισμα της εποχής.

4. Το διάταγμα των Μεδιολάνων

«Εμείς, ο Αύγουστος **Κωνσταντίνος** και ο Αύγουστος **Λικίνιος** συναντηθήκαμε στο **Μεδιόλανο** και αφού σκεφτήκαμε καθαρά και σωστά αποφασίσαμε:

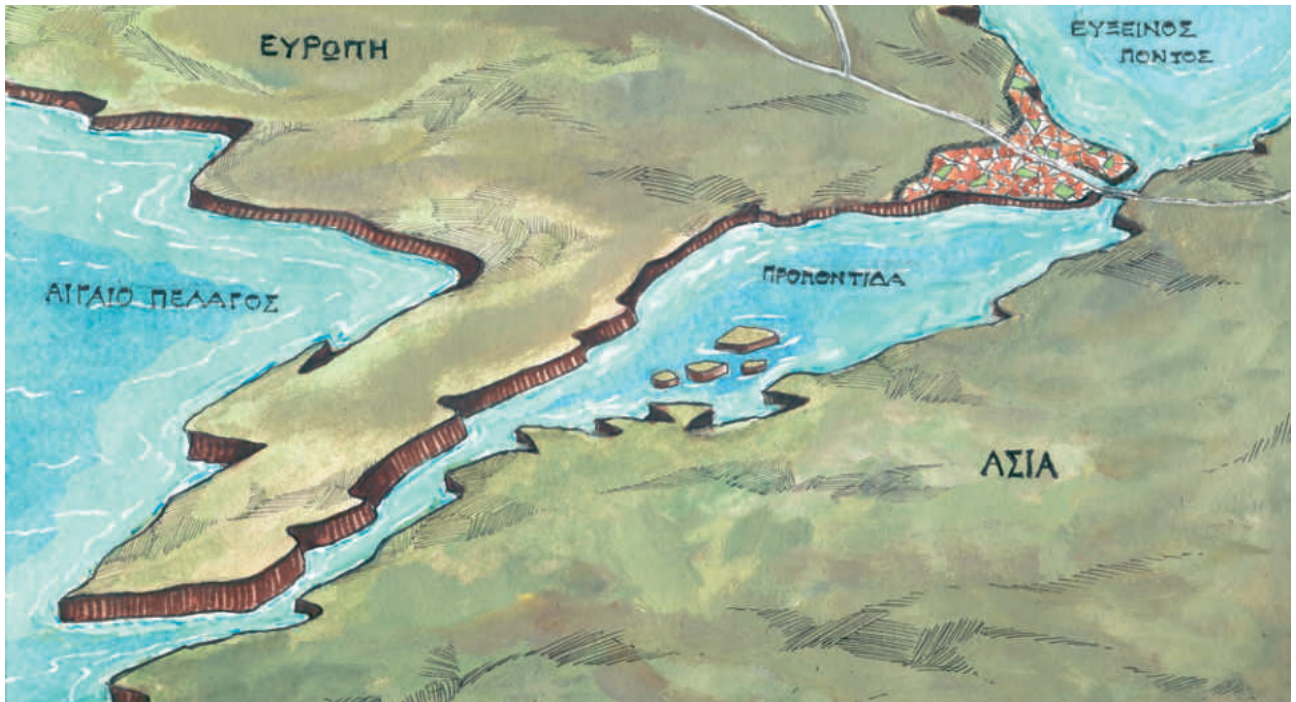
- Να δώσουμε στους χριστιανούς και σε όλους τους άλλους την ελευθερία ν' ακολουθούν τη θρησκεία που θέλουν, ώστε οποιαδήποτε θεότητα κι οποιαδήποτε ουράνια δύναμη υπάρχει να είναι ευνοϊκή σ' εμάς και σε όσους βρίσκονται κάτω από την εξουσία μας.
- Να μην εμποδίζεται κανείς απολύτως να ασπάζεται τη θρησκεία και τη λατρεία των χριστιανών και καθένας να μπορεί ν' αφιερώνεται στη θρησκεία που νομίζει ότι του ταιριάζει καλύτερα.»

Ευσέβιος, Εκκλησιαστική Ιστορία

¹ **Μεδιόλανο:** το σημερινό Μιλάνο.

6. Μια νέα πρωτεύουσα, η Κωνσταντινούπολη

Ο Κωνσταντίνος παίρνει τη μεγάλη απόφαση να μεταφέρει την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στο Βυζάντιο. Η θέση της νέας πρωτεύουσας έχει πολλά φυσικά και στρατηγικά πλεονεκτήματα.

1. Από το Βυζάντιο περνούσαν όλα τα πλοία που ταξίδευαν από το Αιγαίο πέλαγος προς τον Εύξεινο Πόντο και αντίστροφα.

Η κατάργηση της τετραρχίας έφερε στην αρχή ηρεμία και ενότητα στην αυτοκρατορία. Ο **μονοκράτορας** Κωνσταντίνος όμως διαπίστωσε ότι η διακυβέρνηση της απέραντης αυτοκρατορίας από τη Ρώμη ήταν δύσκολη επειδή:

- Βρισκόταν πολύ μακριά από τις ακριτικές περιοχές του Δούναβη και της Ανατολής, που δέχονταν εχθρικές επιδρομές.
- Ήταν για πολλά χρόνια κέντρο λατρείας του «ρωμαϊκού πανθέου»¹ και ο χώρος που έγιναν σκληρές συγκρούσεις ανάμεσα στους τετράρχες αλλά και διωγμοί των Χριστιανών. Γι' αυτούς τους λόγους αποφάσισε να προχωρήσει σε αλλαγές στη διοίκηση και τη θρησκεία. Έτσι:
- Μετέφερε την πρωτεύουσα από τη Ρώμη στο Βυζάντιο², μια αρχαία ελληνική αποικία στην Προποντίδα.
- Εφάρμοσε ό,τι όριζε το Διάταγμα των Μεδιολάνων και στήριξε τη διωκόμενη ως τότε χριστιανική θρησκεία.

¹ Ρωμαϊκό πάνθεο: το σύνολο των ρωμαϊκών θεοτήτων καθώς και ο ναός που τις λάτρευαν.

² Βυζάντιο: Πήρε το όνομά του από τον οικιστή του, τον Βύζαντα από τα Μέγαρα.

Το επίσημο όνομα της νέας πρωτεύουσας, με απόφαση του ιδρυτή της, ήταν «**Νέα Ρώμη**». Όλοι όμως την έλεγαν **Κωνσταντινούπολη** και αργότερα απλώς **Πόλη**. Η θέση της ήταν εξαιρετική. Εκεί συναντιόνταν οι δρόμοι που ένωναν την Ευρώπη με την Ασία, αλλά και τον Εύξεινο Πόντο με το Αιγαίο και τη Μεσόγειο. Σ' αυτή κατέληγε η Εγνατία οδός και από εκεί ξεκινούσαν οι εμπορικοί δρόμοι προς τη Μικρά Ασία και τις επαρχίες της Ανατολής.

Οι επαρχίες αυτές επί αιώνες τροφοδοτούσαν τη Ρώμη και την Αυτοκρατορία με είδη πρώτης ανάγκης που παρήγαν οι ίδιες, αλλά και με αρώματα, μπαχαρικά, μετάξι και κοσμήματα που προέρχονταν από γειτονικές χώρες της Ανατολής. Όλος αυτός ο πλούτος τώρα θα κατευθυνόταν προς την Κωνσταντινούπολη.

Στις ανατολικές περιοχές της αυτοκρατορίας κατοικούσαν κυρίως ελληνόφωνοι³ πληθυσμοί. Οι περισσότεροι από αυτούς είχαν ασπαστεί τον Χριστιανισμό, ο οποίος εκεί είχε πρωτοδιδασχτεί και ριζώσει.

Όλοι αυτοί έβλεπαν με ιδιαίτερη συμπάθεια και στήριζαν τις επιλογές του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου, του οποίου η μητέρα, Ελένη, ήταν Ελληνίδα και χριστιανή.

- **Γιατί ο Κωνσταντίνος αποφάσισε να μεταφέρει την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας;**
- **Ποια πλεονεκτήματα είχε η γεωγραφική θέση της Κωνσταντινούπολης, σε σχέση με τη γεωγραφική θέση της Ρώμης;**

3. Έτσι μεγάλωσε το Βυζάντιο.

«Με τη μεταφορά της πρωτεύουσας στο Βυζάντιο, τον αυτοκράτορα ακολούθησαν κι εγκαταστάθηκαν εδώ χιλιάδες Ρωμαίοι πολίτες, κυβερνητικοί υπάλληλοι, στρατιωτικοί, νομικοί, επαγγελματίες, έμποροι και τεχνίτες που είχαν έρθει να βοηθήσουν στο χτίσιμο της πόλης. Όλοι αυτοί μιλούσαν και συνέχισαν να μιλούν τη γλώσσα τους, τη λατινική. Μάθαιναν όμως και την ελληνική, γιατί αυτή τη γλώσσα γνώριζαν και μιλούσαν όλοι στην Ανατολή και στο Βυζάντιο. Γι' αυτό οι Ρωμαίοι δεν επέβαλαν τη λατινική γλώσσα στους Έλληνες. Αντίθετα, βοήθησαν και οι ίδιοι στην εξάπλωση της ελληνικής γλώσσας, γιατί αυτή έφερνε μαζί της τον ελληνικό πολιτισμό και την εξημέρωση των κατοίκων. Έτσι αυτή η ενίσχυση του ελληνισμού αποδείχθηκε ευεργετική για όλους τους Ρωμαίους υπηκόους».

Κ. Άμαντος, Εισαγωγή στη Βυζαντινή Ιστορία

2. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος μετέφερε την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στο Βυζάντιο. (Μουσείο Βατικανού, 1600 μ.Χ. περίπου)

Γιατί η θέση της Πόλης ήταν εξαιρετική

³ **Ελληνόφωνοι:** Αυτοί που μιλούσαν την ελληνική γλώσσα.

4. Η Κωνσταντινούπολη χτίστηκε σε επτά οχυρωμένους από τη στεριά λόφους, οι οποίοι «κατέβαιναν» ομαλά ως τη θάλασσα της Προποντίδας, του Βοσπόρου και του Κεράτιου κόλπου.

Μοτίβο (διακοσμητικό θέμα) από εικονογράφηση βυζαντινού χειρόγραφου. Σχετικά μοτίβα υπάρχουν και σε επόμενα κεφάλαια.

7. Η Κωνσταντινούπολη οχυρώνεται και στολίζεται με έργα τέχνης

Η νέα πρωτεύουσα χτίζεται σε έξι χρόνια. Οχυρώνεται από στεριά και θάλασσα και στολίζεται με κτίσματα και έργα τέχνης. Ο Κωνσταντίνος φιλοδοξεί να γίνει ισάξια και καλύτερη από τη Ρώμη.

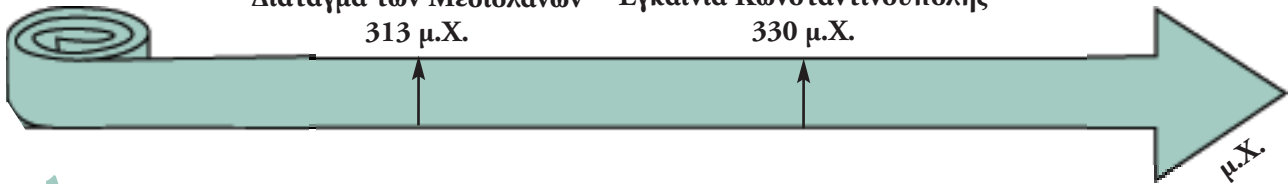
Γέννηση Χριστού

Διάταγμα των Μεδιολάνων

Εγκαίνια Κωνσταντινούπολης

313 μ.Χ.

330 μ.Χ.

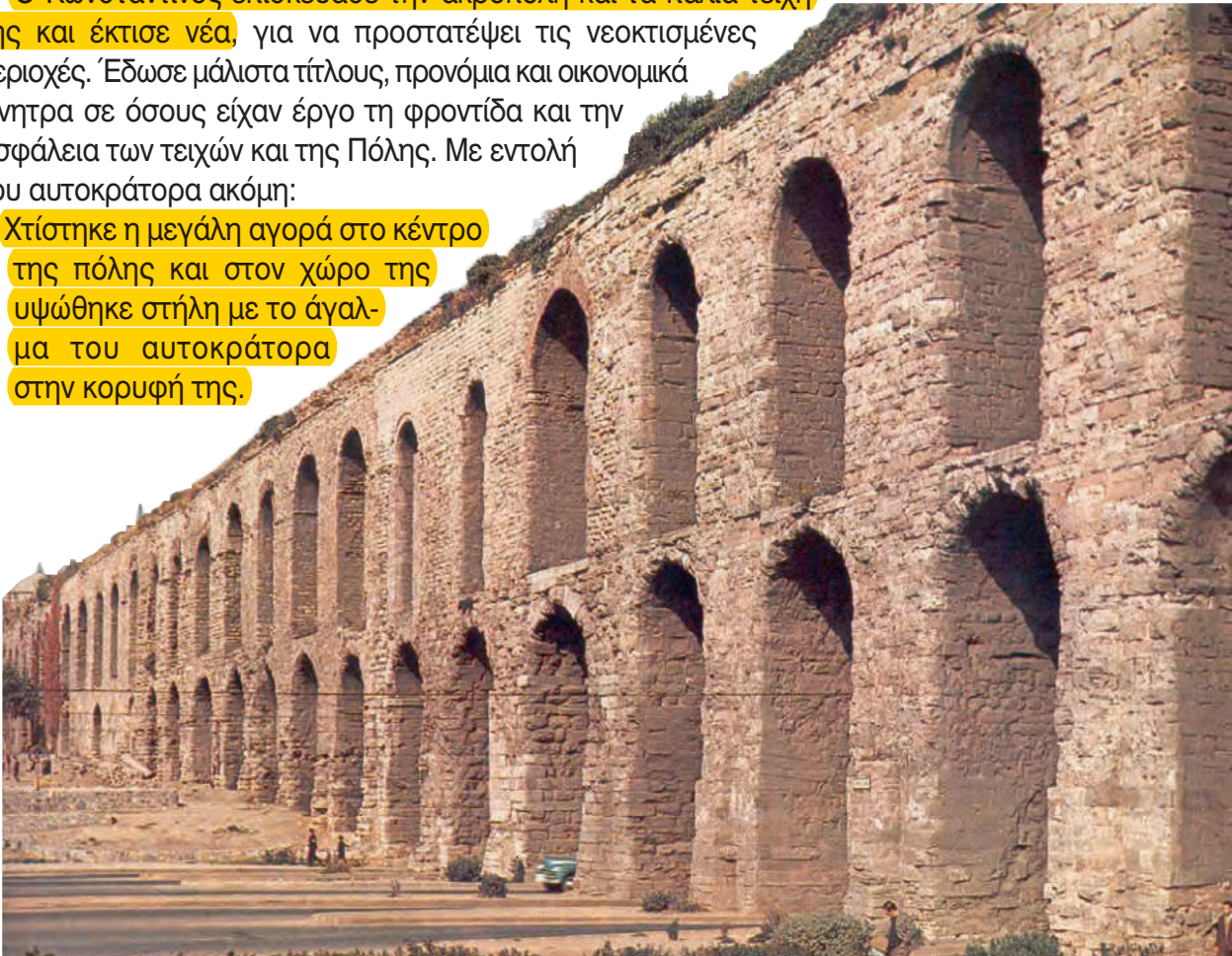
Διαλεγμένοι εργάτες και τεχνίτες, από όλα τα μέρη της αυτοκρατορίας, εργάστηκαν επί έξι χρόνια ασταμάτητα να οχυρώσουν τη νέα πρωτεύουσα και να τη στολίσουν με ωραία κτίσματα και έργα τέχνης. Η θεμελίωσή της έγινε από τον αυτοκράτορα, τον Νοέμβριο του 324 μ.Χ, και τα εγκαίνιά της τον Μάιο του 330 μ.Χ.

Θεμελίωση και εγκαίνια της Πόλης

Ο Κωνσταντίνος επισκέυασε την ακρόπολη και τα παλιά τείχη της και έκτισε νέα, για να προστατέψει τις νεοκτισμένες περιοχές. Έδωσε μάλιστα τίτλους, προνόμια και οικονομικά κίνητρα σε όσους είχαν έργο τη φροντίδα και την ασφάλεια των τειχών και της Πόλης. Με εντολή του αυτοκράτορα ακόμη:

- Χτίστηκε η μεγάλη αγορά στο κέντρο της πόλης και στον χώρο της υψώθηκε στήλη με το άγαλμα του αυτοκράτορα στην κορυφή της.

Εργα στην Πόλη

1. Υδραγωγείο της Κωνσταντινούπολης, όπως σώζεται έως σήμερα.

- Μεταφέρθηκαν εδώ έργα τέχνης από τη Ρώμη και άλλα μέρη της αυτοκρατορίας, για να διακοσμήσουν τις πλατείες, την αγορά και τους άλλους δημόσιους χώρους.
- Διατηρήθηκαν βωμοί και ναοί της παλιάς θρησκείας και χτίστηκαν νέοι χριστιανικοί. Ανάμεσά τους ο ναός της Αγίας Σοφίας, της Αγίας Ειρήνης και των Αγίων Αποστόλων, στον οποίο τάφηκε και ο ίδιος (337 μ.Χ.). Όσα από αυτά τα έργα δεν πρόλαβε να τελειώσει ο ίδιος, τα συνέχισε και τα ολοκλήρωσε ο γιος του **Κωνσταντίνος**.
- Κατασκευάστηκαν κρήνες, λουτρά, υδραγωγεία, και τεράστιες δεξαμενές που εξασφάλιζαν νερό για έξι μήνες.

Όλα αυτά ασφάλισαν και διακόσμησαν τη νέα πρωτεύουσα, κάνοντάς την ισάξια της Ρώμης.

- Ήταν απαραίτητα τα έργα που έκανε ο Κωνσταντίνος στη νέα πρωτεύουσα;
- Γιατί η Κωνσταντινούπολη στολίστηκε με έργα τέχνης που μεταφέρθηκαν από τη Ρώμη και άλλες περιοχές; Πότε και πού έγινε κάτι αντίστοιχο;
- Πώς κρίνετε την ενέργεια του Κωνσταντίνου ν' αφήσει στην Κωνσταντινούπολη ναούς και βωμούς της παλιάς θρησκείας, πλάι στους νέους χριστιανικούς που έχτισε;

2. Η γεωγραφική θέση του Βυζαντίου

«Ο τόπος όπου κατοικούν οι Βυζάντιοι είναι εξαιρετικά πλεονεκτικός από την άποψη της θάλασσας, γιατί τους χαρίζει ασφάλεια και πλούτο, όσο καμιά άλλη χώρα του γνωστού κόσμου. Βρίσκεται ακριβώς στην είσοδο του Εύξεινου Πόντου, έτσι που μήτε να εισπλεύσουν σ' αυτόν, μήτε να εκπλεύσουν είναι δυνατό οι έμποροι χωρίς την άδεια των Βυζαντιών. Ο Εύξεινος Πόντος έχει πολλά από τα χρήσιμα για τη ζωή των άλλων ανθρώπων προϊόντα και όλα αυτά τα εξουσιάζουν οι Βυζάντιοι.

Τα μειονεκτήματα της πόλης όμως από τη μεριά της στεριάς είναι τα παρακάτω. Επειδή η Θράκη περικυκλώνει τη χώρα τους από τη μια θάλασσα ως την άλλη, οι Βυζάντιοι είναι σε συνεχή πόλεμο με τους Θράκες. Έχουν μια χώρα ευφορότατη, όταν όμως την καλλιεργήσουν και έρθει ο καιρός των άφθωνων και εκλεκτών καρπών, φτάνουν οι Θράκες που άλλο μέρος της σοδειάς τους το καταστρέφουν και άλλο το παίρνουν μαζί τους».

Πολύβιος, *Ιστορίες*

3. Τμήμα των τειχών της Κωνσταντινούπολης από το μέρος της στεριάς, όπως είναι σήμερα.

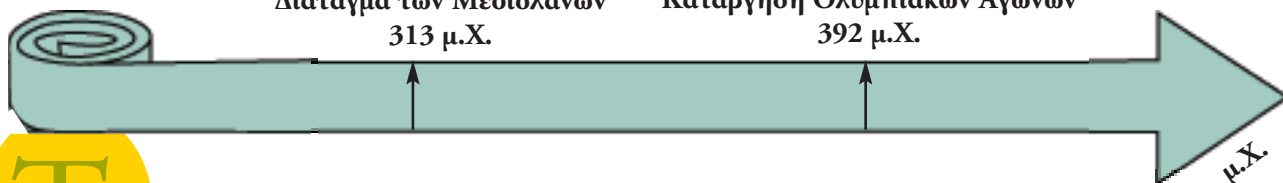
8. Ο Χριστιανισμός γίνεται επίσημη θρησκεία

Ο Χριστιανισμός διαδίδεται και επικρατεί σε όλη την αυτοκρατορία. Ο αυτοκράτορας Ιουλιανός υπερασπίζεται την αρχαία λατρεία. Λίγο αργότερα όμως, ο Θεοδόσιος Α' επιβάλλει τον Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία του κράτους.

Γέννηση Χριστού

Διάταγμα των Μεδιολάνων
313 μ.Χ.

Κατάργηση Ολυμπιακών Αγώνων
392 μ.Χ.

Το διάταγμα των Μεδιολάνων και η στήριξη του από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο βοήθησαν στην καθολική **εξάπλωση του Χριστιανισμού**. Ο Κωνσταντίνος μετά το 313 μ.Χ.:

- Προτιμούσε τους Χριστιανούς στις δημόσιες θέσεις και τον στρατό.
- Συγκάλεσε Οικουμενική Σύνοδο¹ στη Νίκαια (325 μ.Χ.) και βοήθησε τους χριστιανούς να λύσουν τις θεολογικές τους διαφορές.
- **Βαπτίστηκε ο ίδιος Χριστιανός, λίγο πριν τον θάνατό του (337 μ.Χ.)**

Την ίδια θετική στάση για τους Χριστιανούς τήρησε και ο γιος του Κωνσταντίνου, που τον διαδέχθηκε.

Η πολιτική αυτή διακόπηκε **όταν**, το 361 μ.Χ., ανέλαβε αυτοκράτορας **ο** ανιψιός του Κωνσταντίνου, **Ιουλιανός**. Ο **Ιουλιανός** είχε σπουδάσει αρχαία ελληνική φιλοσοφία στην Αθήνα και την Αντιόχεια. Οι σπουδές και η ζωή του στην Αθήνα τού προκάλεσαν τον θαυμασμό για τον ελληνικό πολιτισμό, τους ολύμπιους θεούς και τη λατρεία τους. Γι' αυτό, **όταν έγινε αυτοκράτορας, προσπάθησε να επαναφέρει τη λατρεία της παλαιάς θρησκείας** και να περιορίσει τη χριστιανική. Η αρχαία θρησκεία όμως βρισκόταν πλέον στη δύση της και η νέα στην ανατολή της.

Έτσι, **τα μέτρα αυτά δεν είχαν τα αποτελέσματα που περίμενε ο αυτοκράτορας και δε βρήκαν ανταπόκριση στον λαό**. Ο **Ιουλιανός** άλλωστε κυβέρνησε την αυτοκρατορία μόνο για δύο χρόνια (361-363 μ.Χ.) και σκοτώθηκε πολεμώντας τους Πέρσες, σε ηλικία 32 ετών.

Η προσπάθεια αυτή του Ιουλιανού, παρότι δεν είχε άμεσα αποτελέσματα, δημιούργησε σοβαρές αντιδράσεις και διαμάχες ανάμεσα στους πιστούς των δύο θρησκειών. Γι' αυτό ο αυτοκράτορας **Θεοδόσιος**, που τον διαδέχτηκε

1. Ο σταυρός ήταν σύμβολο της θρησκείας και του κράτους. (Μουσείο Βατικανού)

2. Ιουλιανός. (Μουσείο Λούβρου)

Ιουλιανός

¹ Οικουμενική Σύνοδος: συνάντηση στην οποία μετέχουν όλοι οι επίσκοποι της Εκκλησίας.

κήρυξε τον Χριστιανισμό επίσημη θρησκεία και πήρε αυστηρά μέτρα κατά της θρησκείας των εθνικών¹:

- Έκλεισε τους αρχαίους ναούς, απαγόρευσε τη λατρεία των αρχαίων θεών και όρισε, με νόμο, βαρύτατες ποινές για τους παραβάτες.
- Κατάργησε τους Ολυμπιακούς αγώνες (392 μ.Χ.), τα Ελευσίνια μυστήρια κι έκλεισε το Μαντείο των Δελφών.
- Ανέχτηκε την καταστροφή και τη λεηλασία αρχαίων ναών, μνημείων και έργων τέχνης από φανατικούς χριστιανούς.

Για όλα αυτά οι χριστιανοί ονόμασαν τον Θεοδόσιο «Μέγα» και τον Ιουλιανό «Παραβάτη» ή «Αποστάτη». Ο χριστιανισμός όμως τελικά επιβλήθηκε με τη διδασκαλία του και το έργο των πατέρων της εκκλησίας. Ιδιαίτερη συμβολή στην ειρηνική εξάπλωση του χριστιανισμού είχαν οι τρεις ιεράρχες, **Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός και Ιωάννης ο Χρυσόστομος**, οι οποίοι συνδύασαν την αρχαία ελληνική παιδεία με τα διδάγματα της νέας θρησκείας.

3. Ο Θεοδόσιος Α' σε νόμισμα της εποχής.
(Νομισματικό Μουσείο Αθηνών)

- Πώς κρίνετε τη στάση του Ιουλιανού και του Θεοδόσιου στα θρησκευτικά ζητήματα της εποχής;
- Υπάρχει σήμερα θρησκευτική ελευθερία;

4. Φανατικοί χριστιανοί καταστρέφουν αρχαία μνημεία.

4α. Επιστολή του φιλόσοφου Λιβάνιου, από την Αντιόχεια, στον αυτοκράτορα Θεοδόσιο.

«Συ μεν λέγεις ότι ούτε τα ιερά διέταξες να κλείσουν, ούτε κανέναν εμποδίζεις να προσέλθει στους ναούς και στους βωμούς και να τιμήσει τους θεούς με λιβανωτό και θυμιάματα.

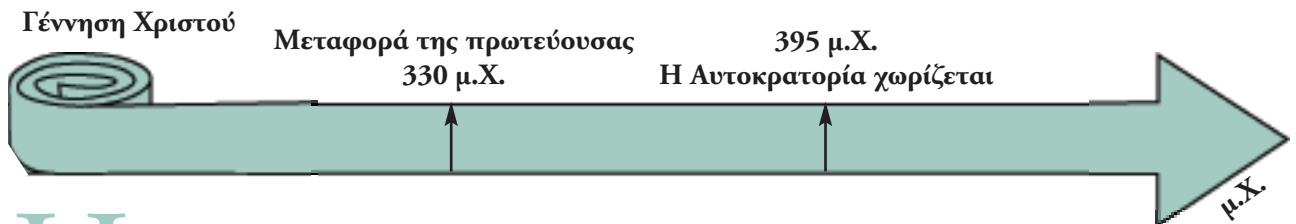
Οι οπαδοί της νέας θρησκείας όμως τρέχουν ανεμπόδιστοι εναντίον των ιερών, με ξύλα και πέτρες και σίδερα. Κάποιοι από αυτούς ακόμη τα καταστρέφουν και χωρίς αυτά, με τα χέρια και με τα πόδια».

Λιβάνιος, Λόγος 30

¹ Εθνικούς και ειδωλολάτρες ονόμαζαν οι χριστιανοί τους πιστούς της παλαιάς θρησκείας.

9. Η Αυτοκρατορία χωρίζεται σε Ανατολική και Δυτική

Ο Θεοδόσιος χωρίζει ξανά την αυτοκρατορία σε Ανατολική και Δυτική. Η Ανατολική (Βυζαντινή) οργανώνεται και προοδεύει. Οι Γότθοι κατακτούν τη Δυτική. Οι Βάνδαλοι περνούν στην Αφρική και κυριεύουν την Καρχηδόνα.

Η βυζαντινή αυτοκρατορία μένει ενωμένη έως τα τέλη του 4ου μ.Χ. αιώνα. Τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του Θεοδόσιου όμως μετακινούμενοι λαοί – Ούννοι, Γότθοι και Βάνδαλοι – παραβιάζουν τα βόρεια σύνορα και απειλούν την αυτοκρατορία. Τότε ο Θεοδόσιος, λίγο πριν από τον θάνατό του (395 μ.Χ.), μοίρασε την αυτοκρατορία στους δυο γιους του, πιστεύοντας ότι έτσι θα κυβερνιόταν καλύτερα. Ο **Αρκάδιος** πήρε το ανατολικό της τμήμα και ο **Ονώριος** το δυτικό.

Χωρισμός της αυτοκρατορίας από τον Θεοδόσιο (395 μ. Χ.)

1. Χάρτης του Ανατολικού και του Δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους, μετά τη διαίρεση της αυτοκρατορίας από τον Θεοδόσιο.

2. Αρκάδιος
(Μουσείο
Κωνσταντινούπολης)

Ο Αρκάδιος και ο γιος του Θεοδοσίος Β΄ που τον διαδέχτηκε, οργάνωσαν το ανατολικό κράτος και αντιμετώπισαν τον κίνδυνο με πολεμικά και διπλωματικά μέσα. Οχύρωσαν με διπλό τείχος την Πόλη, έβαλαν πλωτές φρουρές στον Δούναβη και έκλεισαν πολυδάπανες συμφωνίες ειρήνης με τους γείτονες που τους απειλούσαν. Σε κάποιους απ' αυτούς, μάλιστα, έδωσαν γη για καλλιέργεια και άλλους τους πήραν ως μισθοφόρους στον βυζαντινό στρατό.

Οι κάτοικοι του Ανατολικού κράτους εκτιμούσαν όλα αυτά, ένωσαν ασφαλείς και βοηθούσαν το έργο των αυτοκρατόρων. Αν και ανήκαν σε διαφορετικά έθνη, αποδέχονταν όλοι τον ρωμαϊκό νόμο, τη χριστιανική θρησκεία και την ελληνική γλώσσα. Ήταν τα κοινά στοιχεία που τους ένωναν.

Στο δυτικό κράτος όμως τα πράγματα εξελίχθηκαν διαφορετικά. Εκεί, οι Γότθοι με αρχηγό τον Αλάριχο κατάφεραν να κυριεύσουν τη Ρώμη, να τη λεηλατήσουν επί τρεις ημέρες και ν' αποχωρήσουν παίρνοντας μαζί τους μεγάλο μέρος των θησαυρών της (410 μ.Χ.).

Το ίδιο σχεδίαζαν να κάνουν, λίγα χρόνια αργότερα, και οι Ούννοι, που με αρχηγό τον Απίλα απειλούσαν τα σύνορα του Δυτικού ρωμαϊκού κράτους. Ο Ρωμαίος στρατηγός Αέπιος όμως, αφού συμμαχήσε πρώτα με τους Γότθους, νίκησε τους Ούννους και συνέτριψε τον στρατό τους στα Καταλαυνικά Πεδία.

Τα επόμενα χρόνια οι οργανωμένες γοθτικές φυλές επιτέθηκαν πάλι κατά των δυτικών επαρχιών. Το Δυτικό ρωμαϊκό κράτος, αδύναμο οικονομικά και στρατιωτικά, δεν μπόρεσε αυτή τη φορά να τους αντιμετωπίσει. Έτσι, μια απ' αυτές τις φυλές, οι Βάνδαλοι, με αρχηγό τους τον Γελίμερο, πέρασαν τον Ρήνο και μέσα από τη Γαλλία και την Ισπανία έφτασαν στο Γιβραλτάρ. Από εκεί, σχεδόν ανεμπόδιστοι, πέρασαν στη βόρεια Αφρική κατέλαβαν την Καρχηδόνα και την έκαναν πρωτεύουσά τους.

3. Χάρτης της πορείας των Ούννων, από τη μακρινή Ασία και τις Πύλες του Καυκάσου στην Ευρώπη και στα σύνορα του ρωμαϊκού κράτους.

4. Ο ρωμαϊκός στρατός αντιμετώπισε αποτελεσματικά τις επιθέσεις των Ούννων.

Με την ίδια ευκολία οι Γότθοι κατάκτησαν τις δυτικές επαρχίες, της Γαλλίας, της Ισπανίας και της Ιταλίας. Στην τελευταία μάλιστα, ο αρχηγός των Οστρογόθων **Θευδέριχος** ίδρυσε το «γοθικό βασίλειο της Ιταλίας» με πρωτεύουσα τη **Ραβέννα**.

Έτσι το 476 μ.Χ. το δυτικό ρωμαϊκό κράτος διαλύθηκε οριστικά.

- Γιατί ο Θεοδόσιος χώρισε την αυτοκρατορία;
- Με ποιους τρόπους αντιμετώπισε το Ανατολικό τμήμα τους κινδύνους από τις επιδρομές;
- Ποιους εχθρούς αντιμετώπισε και πώς το Δυτικό τμήμα;

5. Εξελληνισμός του Ανατολικού κράτους

5.1. Η αυτοκράτειρα Ευδοκία έφερε την ελληνική Παιδεία από την Αθήνα στην Κωνσταντινούπολη.

«Στο Ανατολικό κράτος έγιναν σημαντικές εσωτερικές αλλαγές στη διάρκεια του 5ου αιώνα. Ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος Β' και η Ελληνίδα σύζυγός του Ευδοκία ίδρυσαν στην Πόλη το Πανδιδακτήριο, ένα είδος Πανεπιστημίου της εποχής. Τα μαθήματα σ' αυτό διδάσκονταν στην ελληνική και τη λατινική γλώσσα. Από τους 31 καθηγητές του οι 16 δίδασκαν στην ελληνική και οι 15 στη λατινική γλώσσα.

Και στις δύο γλώσσες ακόμη συντάσσονταν οι διαθήκες των πολιτών, οι αποφάσεις των δικαστηρίων και τα διατάγματα των αυτοκρατόρων». Έτσι η ελληνική γλώσσα έπαιρνε επίσημη θέση στη διοίκηση του κράτους.

Διον. Ζακυθινού, Βυζαντινή Ιστορία.

6. Οι Ούννοι

«Οι Ούννοι ήταν μικρού αναστήματος και γρήγοροι στις κινήσεις. Ήταν ακόμη επιδέξιοι ιππείς και τοξότες. Είχαν ευρείς ώμους, αυχένα δυνατό και πάντοτε άκαμπτο από περηφάνια. Σκληραγωγούσαν τα νεογέννητα παιδιά τους και χάραζαν με σπαθί τα μάγουλά τους, για ν' αντέχουν στα τραύματα. Τα τρομερά χαρακτηριστικά τους προκαλούσαν φόβο στους αντιπάλους τους, οι οποίοι τρομοκρατούνταν και τρέπονταν σε φυγή, όταν έβλεπαν το παραμορφωμένο τους πρόσωπο και τα μικρά τους μάτια».

Ιορδάνης (Γότθος ιστορικός)

10. Το Παλάτι, ο Ιππόδρομος και οι Δήμοι

Το παλάτι είναι ο τόπος διαμονής του αυτοκράτορα, αλλά και το κέντρο διοίκησης της αυτοκρατορίας. Ο ιππόδρομος είναι ο χώρος έκφρασης και ψυχαγωγίας του λαού. Τα σωματεία των Δήμων οργανώνουν τους αγώνες που γίνονται εκεί.

Το σημαντικότερο από τα έργα του Κωνσταντίνου στη νέα πρωτεύουσα ήταν το **ιερό παλάτι**¹. Στο εσωτερικό του, εκτός από την κατοικία του αυτοκράτορα και της οικογένειάς του, υπήρχαν κτίρια για τη στέγαση των κρατικών υπηρεσιών, αίθουσες υποδοχής των επισκεπτών, τραπεζαρίες και χώροι για τη φιλοξενία τους, εκκλησίες και παρεκκλήσια. Το οικοδομικό συγκρότημα συμπλήρωναν τα κτίσματα για τη διαμονή της φρουράς και των αξιωματούχων του παλατιού και τα εργαστήρια των τεχνιτών που το φρόντιζαν και το συντηρούσαν.

Όλα αυτά συνδέονταν με υπαίθριες στοές, διαδρόμους, εσωτερικές αυλές και κήπους, οι οποίοι ήταν διακοσμημένοι με κρήνες², ψηφιδωτούς διαδρόμους και έργα τέχνης, αλλά και με σπάνια φυτά και άνθη.

Προέκταση των χώρων του παλατιού και φυσική συνέχειά του ήταν ο **ιππόδρομος**. Ως πρότυπό του είχε το Κολοσσαίο της Ρώμης, αλλά ήταν προσαρμοσμένος στον χώρο του παλατιού και της νέας πρωτεύουσας. Στις μαρμάρινες κερκίδες³ του κάθονταν χιλιάδες θεατές, αρκετές φορές τον χρόνο, για να χαρούν τις ιπποδρομίες, τους αγώνες και τις άλλες εκδηλώσεις που γίνονταν εκεί. Οι ιπποδρομίες γίνονταν σε καθορισμένες ημερομηνίες και τις παρακολουθούσε συχνά και ο αυτοκράτορας από το ειδικό θεωρείο του. Ιπποδρομίες γίνονταν, με άδεια του παλατιού, και σε κάποιες έκτακτες περιπτώσεις για να γιορταστούν ευχάριστα γεγονότα ή για να τιμηθούν ξένοι άρχοντες ή πρεσβείες που επισκέπτονταν την Πόλη. Στη διάρκεια των ιπποδρομιών οι θεατές επευφημούσαν τον αυτοκράτορα και συχνά εξέφραζαν σ' αυτόν τα αιτήματα ή και τα παράπονά τους.

1. Το Παλάτι ήταν χτισμένο στην πλευρά ενός λόφου, πάνω από τον Βόσπορο και την Προποντίδα.

2. Οι ιπποδρομίες ήταν το αγαπημένο αγώνισμα των Βυζαντινών.

¹ **παλάτι**: κατοικία του αυτοκράτορα. Πήρε το όνομά του από τον Παλατίνο λόφο της Ρώμης.

² **κρήνη**: υπαίθρια πηγή.

³ **κερκίδα**: σειρά καθισμάτων αρχαίου θεάτρου.

Η οργάνωση των ιπποδρομιών είχε ανατεθεί στους Δήμους. Οι **Δήμοι** ήταν αθλητικά σωματεία, που είχαν μέλη και οπαδούς πολίτες που τους άρεσαν οι ιππικοί αγώνες. Από τα χρώματα των στολών και των λαβάρων τους, οι Δήμοι ονομάζονταν Πράσινοι, Βένετοι (Γαλάζιοι), Λευκοί και Κόκκινοι. Το κοινό πάθος για τη νίκη των ομάδων τους όμως τους έκανε να φιλονικούν συχνά μεταξύ τους.

- Πώς φαντάζεστε την καθημερινή λειτουργία του παλατιού;
- Τι είδους αγώνες γίνονταν στον Ιππόδρομο; Ποιος είχε την ευθύνη της οργάνωσής τους;

3. Ο ιππόδρομος γινόταν και τσίρκο

Σε περιόδους που δε γίνονταν ιπποδρομίες, ο ιππόδρομος μετατρέπονταν σε τσίρκο, που έμοιαζε πολύ με τα σημερινά. Ένας επισκέπτης της πόλης γράφει γι' αυτό:

«Σ' αυτό τον τόπο εμφανίζονται δεξιότεχνες απ' όλα τα μέρη του κόσμου, για να παρουσιάσουν τα νούμερά τους (ακροβατικές ασκήσεις, ταχυδακτυλουργίες, χορευτικά νούμερα και κωμικές παντομίμες). Φέρνουν, ακόμη, λιοντάρια και λεοπαρδάλεις, αρκούδες και ονάγρους (ασιατικούς αγριογάιδαρους) και τα βάζουν να παλεύουν μεταξύ τους. Σε κανένα μέρος του κόσμου δεν μπορεί να απολαύσει κανείς ένα παρόμοιο θέαμα».

Βενιαμίν Τουδέλης (περιηγητής)

4. Μια παράξενη «ιπποδρομία»

Στον ιππόδρομο της Κωνσταντινούπολης, πάνω από την αφετηρία των ιπποδρομιών, ήταν στημένα τα τέσσερα χάλκινα άλογα του αρχαίου γλύπτη Λυσίππου. Εδώ τα έφερε (το 390 μ.Χ.) ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος Α' από τη Χίο, την πατρίδα του Ομήρου. Κι έμειναν 800 περίπου χρόνια, ως το 1204 μ.Χ. Τότε κατέλαβαν την Πόλη οι Βενετοί και τα μετέφεραν στην πατρίδα τους. Ο Γάλλος αυτοκράτορας Ναπολέον τα μετέφερε για κάποια χρόνια στο Παρίσι. Το 1814 ξαναγύρισαν στη Βενετία και ως σήμερα κοσμούν την πλατεία του προστάτη της Αγίου Μάρκου. Η ιπποδρομία δεν τελείωσε. Το τέρμα της είναι στη Χίο...

4.α. Τα άλογα του Λυσίππου, όπως σώζονται σήμερα στη Βενετία.